

וכבר דן באריכות המשנה-למלך (פסולי המוקדשין יח, ז) האם חל פסול קודם זריקה ע"י מחשבת 'חוי' לזמנו' ו'חוי' למקומו'. ואולם יש אומרים שאין מקום להסתפק לענין עצם חלות הפסול [שהאוכלו יתחייב משום אכילת פסולי המוקדשין], שודאי הוא חל מיד, אלא הספק הוא אם חל שם 'פיגול' בקרבן קודם זריקה, או שמא חידשה תורה שאין 'פיגול' אלא לאחר הרצאה (ע' חזו"א סוף קדשים עמ' 354. ועע"ש דף קעב סק"י. וצ"ל לפי זה שמה שכתב רש"י בנבחים (מה: ד"ה שכן) 'זריקת הדם קובעתו בפסול' – כלומר בפסול המסויים של 'פיגול', אבל פסול בעלמא חל עוד קודם לכן).

ויש שיישבו לפי זה סתירות הסוגיות שיש בענין, שהרי הגמרא כאן מסופקת בשאלה זו עצמה, האם פסול פיגול חל מיד או רק לאחר הזריקה, וא"כ אין תימה אם הסוגיות חלוקות בדבר (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב סי' כז וסי' ל ובח"ג סו, ב ובח"ד צב, א).

לפירוש זה יוצא לכאורה לפי המסקנא, שאפשר שפסול פיגול חל מיד בשעה שחשב, ואפשר שאינו חל אלא לאחר זריקה, אך בזריקה הוא חל למפרע משעה שחשב – שהרי כן הוכיחו מדברי אילפא. ולא הבנתי מה שכתב במנחת חינוך (קמ"ד, ה) עפ"י סוגיתנו שאפשר שפיגול אינו חל אלא בזריקה מכאן ולהבא. ונפקותא בדבר לענין האוכל מבשר פיגול קודם זריקה ואח"כ נזרק הדם – ע"ש.

וע"ע: שו"ת בית זבול ח"א יז, ה; קהלות יעקב זבחים כג, ד; בית ישי קיד, א. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים כז. מב:

דף ד

זהאמר אילפא מחלוקת בשתי עבודות כגון דאמר הריני שוחט סימן ראשון חוי' לזמנו...'. לפרש"י, השאלה היא מצד הלשון, ממה שמצינו 'פיגול' כשחשב בשחיטה לבדה. והוצרכו להביא דברי אילפא ולא שאלו מגוף המשנה שם – מפני שאילפא פירש שמדובר בשחיטה.

וכאן אין לתרץ 'איסור פיגול', כדלעיל – שהרי מפורש במשנה שם: 'אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול וחייבין עליו כרת' (חק נתן).

ואולם התוס' מפרשים שהקושיא היא מעצם הדין; אם חלות פיגול הוא בזריקה ולא בשחיטה, אין מקום לחלק בין שתי עבודות לעבודה אחת – לעולם בשעת הזריקה יש עירוב מחשבות, שהרי אז חלות שתי המחשבות כאחת. ומתרץ הגמרא שבשעת הזריקה חל הפיגול למפרע משעה שחשב, הלכך יש משמעות לעיתוי המחשבות ולסדרן.

(ע"ב) זעוד דקתני סיפא: לן דמה אף על פי שחזר וזרקו מועלין בו. אי אמרת בשלמא בחטאת, שפיר, אלא אי אמרת בעולה, צריכא למימר?! – סיפא ודאי מסייע ליה, רישא מאי...'. פירוש, סיפא ודאי מדברת בחטאת, ממה שאמר 'אעפ"י שחזר וזרקו' – משמע שהזריקה גורמת להפקיע מעילה, והלא בעולה אין הזריקה פועלת כלום לענין מעילה. אבל ברישא לא הוזכר זאת (עפ"י חק נתן). לפי מה שכתבו התוס' (כפירוש הקר"א ועוד) אין צורך לזה, כי רישא אפשר להעמיד קודם זריקה, והחידוש הוא שאעפ"י שהשחיטה היתה בהכשר – מועלין. ואילו בסיפא הזריקה מפורשת.

'מאי שנא? – הלנה דקעביד בידים, לא מהני זריקה לאפוקי מידי מעילה, מחשבה לא קא עביד בידים, מהני ליה זריקה לאפוקי מידי מעילה.' מרש"י ורבנו גרשום משמע שהחילוק הוא לענין קנס חכמים, שבפסול מעשי קנסו וגזרו בו דין מעילה, אבל לא בפסול מחשבה.

ולכאורה היה מקום לחילוק אחר; פסול פיגול שונה הואיל ו'מרציין לפיגולין', לכך הזריקה חשובה להוציא מידי מעילה, משא"כ שאר פסולים, אין הזריקה מועילה בהם כלום. (וסברה זו מבוארת בגמרא בראש הפרק, בצריכות בבות דמתניתין. ומשמע שם שהיא סברה לחלק בין דאורייתא. וגם התוס' (ג: ד"ה אמר) בארו בסברה זו דברי רב גידל, שזאת בא להשמיענו, שבפיגול דוקא סלקא דעתין שהועילה הזריקה להוציא מידי מעילה משום דמרציין לפגולין). ואכן תמה הגרעק"א ז"ל מדוע הגמרא לא נקטה חילוק זה. ונשאר ב'צע"ג'.

ויש לומר שנראה היה לגמרא שיש להשוות בין פסול 'לן' לפסול 'מחשבת לינה' דהיינו פיגול, ואם יש מעילה בלן, ימעלו גם במחשבת לינה. ולכך הוצרך לחלק בין פסול ממשי ובין פסול מחשבה. אבל שאר פסולים – ודאי לא היה צד בגמרא להשוותם לפסול פיגול (עפ"י קרן אורה).

כלומר, בשאר פסולים וכן בהלנה, המעילה אכן מדאורייתא מפני שלא הועילה הזריקה כלום, ובפיגול סלקא דעתין להשוות לן וימעלו עכ"פ מדרבנן, קמ"ל לחלק.

לפי זה נראה שפסול 'שלא לשמה' בחטאת, יהא דינו כהלנה וכשאר פסולים, הגם שהוא פסול מחשבה – כי רק פסול פיגול מוציא מידי מעילה משום הריצוי שיש בו [ואולם מחשבת 'חוץ למקומו' הוקשה ל'חוץ לזמנו' אעפ"י שאין בה 'ריצוי']. ואכן כך כתב בחזון איש (עמ' 354 סק"ג), ובאר הטעם, לפי שב'שלא לשמה' נחשבת הזריקה עצמה בפסול, שלא כמחשבת פיגול שהזריקה טובה אלא שפסול הפיגול מעכב, ופסול זה הוא רק במחשבה. ונראה לפרש טעמו כאמור, שפיגול שונה כיון שהזריקה 'מרצה', שלא כבשאר פסולים.

אך יתכן לפרש דבריו באופן אחר; שנקט שמחשבת 'שלא לשמה' אינה בגדר מחשבה הפוסלת, אלא העדר וחסרון ב'לשמה' שבקרבן, ונמצא שיש חסרון בעצם מעשה הזריקה, וכפסול שע"י מעשה הוא. וכבר דנו אחרונים בשאלה זו, שיש שנקטו ש'שלא לשמה' הוא בגדר מחשבה הפוסלת, כמחשבת פיגול (כמבואר בנבחים ג ד).

ובספר 'חדושים ובאורים' נקט שפסול 'שלא לשמה' בחטאת דומה לפסול פיגול ומוציא מידי מעילה – אם לא ננקוט כרב גידל.

דף ה

תנן, ואיזו היא שלא היתה לה שעת הכושר לכהנים, שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה ושקבלו פסולין וזרקו את דמה. היכי דמי אילימא דזרקוהו פסולין וקבלוהו פסולין, למה לי עד דאיכא תרתין?...?'. מ'נשחטה חוץ לזמנה...' אינו מדייק למה לי לאשמעינן, הלא אפילו אם נשחטה בהכשר מועלים כל שנפסלה בקבלה או בזריקה – כי י"ל 'לא זו אף זו קתני', לא רק כשנפסלה בשחיטה אלא אפילו היתה השחיטה בהכשר מועלים, אבל ב'קבלו פסולין וזרקו את דמה' אין לומר לא זו אף זו כיון שהוא דיבור אחד, ואין לומר כן אלא בשתי בבות (כנ"פ עפ"י התוס').

וכ"כ התוס' בקדושין מא. (ד"ה האיש) שאין לומר 'לא זו אף זו' בשתי תיבות אלא בשתי בבות. וע' גם במהרש"א כתובות נז. על תד"ה שתים ושלש. ובוזה מיושבים דברי הגמרא בכורות כט: 'השתא צמר מלובן לא זבינן צואי מיבעיא...'. ופרשו המשנה שלא כפשוטה, ולא אמרו לא זו אף זו.

ויש להעיר מדברי התוס' בערכין כט: (ד"ה גרה) שהגמ' היתה יכולה לפרש 'גרה או הוברה' דקתני, בלא זו אף זו. ושמא י"ל ששם דומה לשתי בבות כי האו' מחלק, משא"כ 'בו ובשלו' דקדושין או 'קבלו פסולין וזרקו' דהכא, אין שייך בזה לא זו אף זו.

וכע"ז יש לומר בדברי התוס' בתמורה (יז: ד"ה לא) גבי 'ולדן וולד ולדן עד סוף כל העולם' – ש"ל 'לא זו אף זו' מפני אריכות הדברים, ודומה לתרי בבי. וכן יש לפרש דברי רבנו תם (בתוס' ב"מ עט: ד"ה השתא) שנקט ששייך לומר לא זו אף זו באפילו מעוברת אפילו מניקה' והתוס' הקשו מ'מפנין ארבע וחמש קופות' מדוע אין אומרים לא זו אף זו, ולהאמור יש חילוק, שה'אפילו'